

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่ง ที่จัดว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมายหลายประเภท กระจายอยู่ทั่วภูมิภาค ทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติ กิ่งธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งเก่าและใหม่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้ นับว่ามีคุณค่า มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ อัดดักขันธ์ และมีศักยภาพสูง เหมาะสมที่จะนำมาพัฒนา เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จนอาจกล่าวได้ว่า สิ่งเหล่านี้คือ มรดกทางการท่องเที่ยว (Tourism heritage) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2544 : 1)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ Sustainable tourism มีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยรวมของประเทศ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณข้างเคียง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2543 : 65)

นับตั้งแต่ปี 2532 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่งตลอดมา เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าอื่น ๆ (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ 2544 : 1) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงนับว่ามีบทบาทอย่างมาก ในการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้น ให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในรูปของสินค้าและบริการเกี่ยวกับการนำเที่ยวและ มีบทบาท ในการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของมวลมนุษยชาติ สันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงาม ความภาคภูมิใจใน คุณค่าศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินที่อยู่อาศัย ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มาประดิษฐ์เป็นสินค้าตลอดจนบริการ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้รัฐบาลทุกสมัย จึงให้ความสำคัญการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวมาโดยตลอด ด้วยการกำหนดนโยบายในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้ในนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์. 2544 : 2)

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศนโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจน และได้จัดให้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ One Tambon One Product หรือ OTOP ปรัชญาของ OTOP คือ Local wisdom และ Local resource คือใช้ปัญญาของท้องถิ่น และใช้ทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก นำทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ สินค้าที่อยู่ในประเทศมาบริหารจัดการใหม่เพื่อให้เป็นเงินออกมา รวบรวมทักษะที่มี รวบรวมวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ แหล่งธรรมชาติหรืออะไรมารวบรวมจัดใหม่ โดยรัฐบาลเข้าไปสนับสนุน กระตุ้นทำการตลาด สินค้า OTOP ไม่ได้หมายความว่าอาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งที่ไม่ใช่อาหารหรือเครื่องดื่ม ยังรวมถึงการบริการ แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวด้วย (ทักษิณ ชินวัตร . 2547 : 57-62)

จังหวัดนครสวรรค์ มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่น่าสนใจ แต่ยังคงขาดการส่งเสริมและการพัฒนาอย่างจริงจัง ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดนครสวรรค์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งภาครัฐและเอกชน จังหวัดนครสวรรค์จึงจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวจังหวัดนครสวรรค์ 5 ปี (2545-2549) ขึ้นเพื่อเป็นกรอบนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดให้ชัดเจนต่อไป (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ .2544 : 2)

อำเภอหนองบัว เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีสภาพภูมิประเทศโดดเด่น เหมาะที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ว่าจะเป็น ความงดงามทางธรรมชาติของบริเวณเทือกเขาพระ-เขาสูง ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านรูปหล่อของหลวงพ่อเดิม หรือพระครูนิวาสธรรมขันธ์ เกจิอาจารย์ ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือทั่วประเทศ โดยเฉพาะ เทือกเขาพระ - เขาสูง ซึ่งเป็นที่ตั้งโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ มีความงดงามทางธรรมชาติ ที่หาได้ยากแห่งหนึ่ง ซึ่งพื้นที่เขาพระประกอบด้วยหินแกรนิตสีชมพูทั้งหมด วางเรียงตัวแนวเหนือ-ใต้ ซ้อนทับเป็นรูปหินประหลาด ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีช่องหลืบต่าง ๆ มีรอยพระพุทธบาท มีเส้นทางไปสู่ยอดเขาที่อุดมไปด้วยพืชสมุนไพรนานาชนิด บนยอดเขามีอากาศที่เย็นสบาย มองเห็นทิวทัศน์ข้างล่างอย่างสวยงาม พร้อมตำนานมากมายที่ทำทนายท่องเที่ยวผู้มาเยือน เทือกเขาสูงซึ่งอยู่ด้านเหนือ เป็นเทือกเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยพืชพันธุ์ไม้สัตว์ป่านานาชนิด มีเส้นทางเดินสู่ยอดเขา เหมาะที่จะท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้ เมื่อขึ้นสู่ยอดเขาจะมองเห็น ทักษิณภาพของอำเภอหนองบัว และบึงบอระเพ็ดอย่างสวยงาม ในบริเวณเทือกเขาสูง ยังมีป่าลาน จำนวนมาก ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน เป็นป่าโบราณ เรียกว่า Virgin forest (สมภพ เจริญนท . 2546 :4) ระหว่างเทือกเขาสูงและเขาพระยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ จำนวน 2 อ่าง ช่วยเสริมความโดดเด่นสวยงามของ ภูมิประเทศเหมาะแก่การท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ภายใต้บรรยากาศที่สดชื่นและบริสุทธิ์

อย่างไรก็ตาม พื้นที่บริเวณเทือกเขาพระ - เขาสูง ซึ่งมีพื้นที่ถึง 69,035 ไร่ ครอบคลุม ตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ และตำบลทุ่งทอง แม้จะเป็นที่ตั้งโครงการพระราชดำริที่มี วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและความอุดมสมบูรณ์ แต่ยังมีกรบรุกแผ้วถางป่า ล่าสัตว์ เผาป่า จากประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณพื้นที่ หากไม่ได้รับการฟื้นฟูหาทางป้องกัน แก้ไขในอนาคตผืนป่าแห่งนี้อาจหมดไปและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรอบ เมื่อรัฐบาลมี นโยบาย ที่จะส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้กระจายไปในภูมิภาคต่าง ๆ และเปิดโอกาส ให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถค้นหาเอกลักษณ์ ภูมิปัญญา และทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเอง มาพัฒนา เชิงธุรกิจตามหลักการพึ่งพาตนเองได้ ในเรื่องของการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์นี้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้คุยกับประชาชนใน วันเสาร์ที่ 24 พฤศจิกายน 2544 ว่าธรรมชาติคือทรัพย์สินที่ยิ่งใหญ่ เมืองยูฟุอินซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ใน ประเทศญี่ปุ่นเป็นเมืองที่ขายธรรมชาติอย่างเดียว ชาวเมืองนี้อนุรักษ์และรักษาธรรมชาติทุกอย่างมี คนมาเที่ยววันละประมาณ 1 หมื่นคนปีหนึ่ง 380,000 คน (ทักษิณ ชินวัตร . 2544 : 31)

ชาวอำเภอหนองบัว โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นในเขตตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ และตำบลทุ่งทองซึ่งมีความต้องการร่วมกันที่จะพัฒนาพื้นที่ เขาพระ-เขาสูง ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ที่จะนำรายได้มาสู่ชุมชนท้องถิ่นทั้ง 3 ตำบล เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติใน การศึกษาหาความรู้ และการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์รวมของชาวอำเภอหนองบัว และในอนาคตหากสามารถพัฒนาให้มีมาตรฐาน คุณภาพ ก็อาจจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยศึกษาปัญหา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเทือกเขาพระ- เขาสูง และนำปัญหาดังกล่าวให้ชุมชนใช้เป็นข้อมูลใน การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถนำแผนยุทธศาสตร์มาใช้ เป็นกรอบการพัฒนาพื้นที่ เทือกเขาพระ-เขาสูง ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของท้องถิ่นต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูงอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ช่วงที่ 1 การศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ - เขาสูง

ประชากร ที่จะนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการในพื้นที่ กำนัน เจ้าคณะอำเภอหนองบัว ประชาคมตำบล และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึงเดือน ตุลาคม 2547 รวมทั้งสิ้น 543 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูงจำนวน 225 คน โดยประมาณขนาดจากตารางของ Krejcie & Morgan (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ . 2540 : 303)

ช่วงที่ 2 การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ- เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ กำหนดจากตัวแทน ภาครัฐราชการ ภาคเอกชน ตัวแทนจากองค์กรปกครองท้องถิ่นและประชาคมตำบลหนองบัว ตำบลหนองกล้วย และตำบลทุ่งทอง รวมทั้งเจ้าคณะอำเภอหนองบัว จำนวน 45 คน เป็นกลุ่มเจาะจง (Purposive Group) โดยการจัดเวทีประชาคม

ขอบเขตด้านตัวแปร

ช่วงที่ 1 การศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอ หนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 2 การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-

เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้วยการนำปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์มาพิจารณาเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง โดยการจัดเวทีประชาคมโดยกระบวนการ A-I-C โดยกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมประชาคมจำนวน 45 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

แผนยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการที่ดีที่สุดวิธีการหนึ่งที่ชุมชนท้องถิ่นเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเทือกเขาพระ-เขาสูงให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง บริเวณเทือกเขาพระ-เขาสูงซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุม 3 ตำบล 13 หมู่บ้านมีพื้นที่ประมาณ 69,035 ไร่ และกำหนดขึ้นเพื่อศึกษาปัญหาและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดขึ้น

การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันกำหนดขึ้นโดยนำปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูงมากำหนดวิธีการปฏิบัติที่คิดว่าดีที่สุดตามหลักวิชาการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเทือกเขาพระ-เขาสูงให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

เทือกเขาพระ-เขาสูง หมายถึง พื้นที่เป็นที่ตั้งโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประกอบด้วยยอดเขาพระ 5 ยอด เทือกเขาสูง 10 ยอด

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง และนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
2. ได้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
3. นำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย